

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

עניני

פסח

Rabbi Baruch Simon
טז' אדר ב' תשס"ח • March 23, 2008

1. בדיקת חמץ

a תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ב עמוד א

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין מכניסין בו חמץ - אין צריך בדיקה.

b שולחן ערוך אורח חיים סימן תלא

סעיף א: בתחלת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחורין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ.
סעיף ב: יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה ולא יאכל, עד שיבדוק. ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד, לא ילמוד עד שיבדוק; ואם התחיל ללמוד מבעוד יום, אין צריך להפסיק. (ויש אומרים שצריך להפסיק, וכן נראה לי עיקר).

c תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ו עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: הבודק צריך שיבטל. מאי טעמא? אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי,

d שולחן ערוך אורח חיים סימן תלג סעיף א

הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר ולא לאור הלבנה. ואם עבר ולא בדק ליל י"ד כשבודק ביום י"ד, לא יבדוק לאור החמה אלא לאור הנר. ואכסדרה שאורה רב, אם בדקה לאור החמה, דיו; וה"ה כנגד ארובה שבחדר.

2. חמץ שנפסל

a תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כא עמוד ב

ומותר בהנאה. פשיטא! - לא צריכא שחרכו קודם זמנו. וקא משמע לן כדרבא, דאמר רבא: חרכו קודם זמנו - מותר בהנאה, אפילו לאחר זמנו.

b רא"ש מסכת פסחים פרק ב סימן א

ומותר בהנאתו פשיטא לא צריכא שחרכו קודם זמנו וכדרבא דאמר רבא חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אף לאחר זמנו. וכגון שנפסל מלאכול לכלב דומיא דפת שעפישה. יש שרוצים לומר לאו דוקא הנאה דהוא הדין נמי אכילה דעפרא בעלמא הוא. ולא מסתבר דאע"פ דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור.

3. ביטול חמץ

a שולחן ערוך אורח חיים סימן תלד סעיף ב

אחר הבדיקה מיד בלילה ה' יבטלנו ויאמר: כל חמירא דאיתיה ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה לבטיל וליהוי כעפרא דארעא. הגה: ויאמר הביטול בל' שמבין (מהר"י ברי"ן). ואם אמרו בל' הקודש כל חמירא כולל חמץ ושאר (ת"ה סימן קל"ד), אבל בשאר לשונות צריך להזכיר כל אחד בפני עצמו (ד"ע), וטוב לחזור ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד סוף שעה חמישית, קודם שתגיע שעה ששית, שמשתיגע שעה ששית נאסר ואין בידו לבטלו. הגה: ואין לבטלו ביום אלא לאחר ששרף החמץ, כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו (מהר"י).

b משנה ברורה סימן תלד ס"ק י

בלה"ק - לאו דוקא ור"ל בלשון תרגום כמו שאנו אומרים:

4. איסור אכילת מצה בערב פסח

a שולחן ערוך אורח חיים סימן תעא

סעיף א: אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה, כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל אוכל מעט פירות או ירקות, אבל לא ימלא כריסו מהם, (ואם הוא איסטניס שאפילו אוכל מעט מזיק באכילתו הכל אסור) (רבינו ירוחם). ויין מעט לא ישתה, משום דמיסעד סעיד, אבל אם רצה לשתות יין הרבה, שותה, מפני שכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל.
סעיף ב: וקודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה. הגה: אבל מצה שיוצאין בה בלילה, אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר (ר"ן פרק אלו עוברין בשם הרמב"ם והמגיד פ"ו). וקטן שאינו יודע מה שמספרין בלילה מיציאת מצרים, מותר להאכילו (ת"ה סימן ז' /קכ"ה). ויש נוהגין שלא לאכול חזרת בערב פסח, כדי לאכול מרור לתיאבון (תא"ו נ"ה ח"ג), וכן ביום ראשון של פסח, כדי לאכול בליל שני לתיאבון. וכן נוהגין קצת למעט באכילת מצה ביום ראשון מהאי טעמא (כל בו). ויש מחמירין עוד שלא לאכול פירות, כדי לאכול החרוסת לתיאבון, ואין לחוש למנהג ההוא. ויש מחמירין שלא לפרר או לשבור המצות בערב פסח, שלא לבא לאכול מהם (מהרי"ל), ואין לחוש גם לזה. מצה שנאפה כתקנה ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמן, אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכול בערב פסח (מהרי"ו).

b משנה ברורה סימן תעא ס"ק כ

אינה נקראת וכו' - דלא נתבטלה ממנה שם מצה ע"י זה ומ"מ לצאת בה ידי מצה בלילה אין כדאי לפי מה שנתבאר לעיל בסימן קס"ח במ"ב ס"ק נ"ט עיי"ש וגם לחוש ליש מי שאומר דגם זה בכלל מצה עשירה וכ"ז בשלא בשלה אבל אם בשלה וכמו שנוהגין במדינותינו לעשות כדורים ממצה שקורין (קניידלעך) או מצה מבושלת בכלי ראשון מותר לאוכלה קודם שעה עשירית דזה בודאי לא מיקרי מצה וכדמבואר בסימן תס"א:

c שולחן ערוך אורח חיים סימן תמד סעיף א

י"ד שחל להיות בשבת, בודקין ליל שלשה עשר. ומבערים הכל לפני השבת, ומשיירין מזון שתי סעודות לצורך השבת, דסעודה שלישיית זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ אלא במצה עשירה, וצריך לעשותה קודם שעה עשירית. הגה: ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה, כדלקמן סימן תס"ב סעיף ד' בהגה, יקיים סעודה שלישיית במיני פירות ב או בשר ודגים כדלעיל סימן רצ"א סעיף ו' בהגה.

d מגן אברהם סימן תמד ס"ק א

ומשיירין וכו' - ומ"מ גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהא י"א דיוצא בזה (ש"ג המרדכי פ"ק דשבת וב"ח וכל בו):

e מגן אברהם סימן תמד ס"ק ב

או בבשר ודגים - פי' אם יש לו בשר ודגים הוא עדיף ממיני פירו' כמ"ש ס' רצ"א ובשל"ה כ' בשם הזוהר שרשב"י ה' עוסק בתורה במקום סעודה שלישיית וכ' מהרי"ל וה' ראוי לעשות במצה מבושלת אך לא ראיתי נוהגין כן עכ"ל:

5. קביעת סעודה על פת הבאה בכיסנין**a שולחן ערוך אורח חיים סימן קסח סעיף ו**

פת הבאה בכיסנין, מברך עליו: בורא מיני מזונות, ולאחריו: ברכה אחת מעין שלש; ואם אכל ממנו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו, אף על פי שהוא לא שבע ממנו, מברך עליו: המוציא וברכת המזון; ואם מתחלה היה בדעתו לאכול ממנו מעט, וברך: בורא מיני מזונות, ואח"כ אכל שיעור שאחרים קובעים עליו, יברך עליו בהמ"ז, אע"פ שלא ברך המוציא תחלה; ואם אכל שיעור שאחרים אין קובעים עליו, אע"פ שהוא קובע עליו, אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, דבטלה דעתו אצל כל אדם.

6. אסור מלאכה בערב פסח**a שולחן ערוך אורח חיים סימן תסח**

סעיף א: העושה מלאכה בערב פסח מחצות ולמעלה, היו משמתין אותו. ואפילו לעשות בחנם אסור. ויש מי שאוסר אפילו על ידי אינו יהודי; ויש מי שמתיר, (וכן הוא המנהג).

סעיף ג: קודם חצות, מקום שנהגו לעשות מלאכה, עושין. מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין. הגה: ולדין מקום שנהגו שלא לעשות (מהרי"ו); ודוקא מלאכות גמורות, אבל שאר מלאכות אפילו מנהג ליכא (מהרי"ב).

b שולחן ערוך יורה דעה סימן שצט סעיף ג

אם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, ונהג בהם גזירת שבעה, הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים, אפילו חל יום שביעי בערב הרגל, דמקצת היום ככולו ועולה לכאן ולכאן, ומותר לכבס ולרחוץ ולספר בערב הרגל. הגה: סמוך לחשיכה (טור). ובערב פסח מותר בכל אחר חצות, דהיינו מזמן שחישת הפסח ואילך; ועדיף שיגלח קודם חצות, הואיל ואחרים אסורים לגלח אחר חצות (תשובת ר"י מינין סימן ד'). וכן אם חל שמיני בשבת שבערב הרגל, מותר לכבס ולרחוץ ולספר בערב שבת, ואם לא גילח בערב יום טוב או בערב שבת, מותר לגלח אחר הרגל, שכבר נתבטל ממנו גזירת שלשים. אבל בחול המועד לא יגלח, כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל. ואם חל שביעי שלו בשבת ערב הרגל, אסור לגלח בערב שבת, ומותר לגלח אחר הרגל, וכן בחול המועד, כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל.

7. עשיית מי מלח**a שולחן ערוך אורח חיים סימן שכא סעיף ג**

אסור למלוח חתיכות צנון, ד' או ה' ביחד, מפני שנראה ככובש כבשים, והכובש אסור מפני שהוא כמבשל; אלא מטבל כל אחת לבדה, ואוכלה. אבל ביצים, מותר למולחן.

b ט"ז אורח חיים סימן תעג ס"ק ג

או מי מלח. - ואם חל בשבת יכין המי מלח קודם שבת ולא יעשה בשבת כמ"ש סי' שכ"א ס"א ואם לא עשה קודם שבת ואין לו חומץ יש לעשות מי מלח מעט וכמ"ש סי' שכ"א:

8. זמן עשיית הסדר**a שולחן ערוך אורח חיים סימן תעב סעיף א**

יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי לאכול מיד כשתחשך; ואף אם הוא בבית המדרש, יקום מפני שמצוה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו, אבל לא יאמר קידוש עד שתחשך.

9. חיוב נשים במצוות הסדר**a תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מג עמוד ב**

דאמר רבי אליעזר: נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה, שנאמר לא תאכל עליו חמץ וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ - ישנו באכילת מצה. והני נשי נמי, הואיל וישנן בבל תאכל חמץ - ישנן בקום אכול מצה.

b תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קח עמוד א

נשים חייבות בארבעה כוסות הללו, שאף הן היו באותו הנס.

c שולחן ערוך אורח חיים סימן תעב סעיף יד

גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל מצות הנוהגות באותו לילה.

d משנה ברורה סימן תעב ס"ק מד

גם הנשים חייבות - דאף שהוא מצוה שהזמן גרמא מ"מ חייבות שאף הן היו באותו הנס:

e רמ"א אורח חיים סימן תעג סעיף ו

ויאמרו בלשון שמבינים הנשים והקטנים, או יפרש להם הענין וכן עשה ר"י מלונדרי כל ההגדה בלשון לע"ז, כדי שיבינו הנשים והקטנים. (כל בו ומהרי"ל).

f משנה ברורה סימן תעג ס"ק סד

כדי שיבינו הנשים - שהרי גם נשים חייבות במצות הלילה ובאמירת הגדה וכו"ל בסימן תע"ב ס"ד ולכן החיוב גם על המשרתת שתשב אצל השולחן ותשמע כל ההגדה ואם צריכות לצאת לחוץ לבשל עכ"פ מחויבת לשמוע הקידוש וכשיגיע לר"ג אומר כל שלא אמר וכו' תכנוס ותשמע עד לאחר שתיית כוס ב' שהרי מי שלא אמר ג' דברים הללו לא יצא ונוהגין שגם קוראין אותן שתשמע סדר עשרה מכות שהביא הקב"ה על מצרים כדי להגיד להם כמה נסים עשה הקב"ה בשביל ישראל [ח"א]:

g שולחן ערוך אורח חיים סימן תעב סעיף ד

אשה אינה צריכה הסיבה אלא א"כ היא חשובה. הגה: וכל הנשים שלנו מיקרי חשובות (מרדכי ריש פ' ע"פ ורבינו ירוחם), אך לא נהגו להסב כי סמכו על דברי ראב"ה דכתב דבזמן הזה אין להסב (ד"ע).

h תוספות מסכת סוכה דף לח עמוד א

מי שהיה עבד ואשה - משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא אע"ג דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח). דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמור.

10. אכילת בשר בליל הסדר ואיסור אכילת צלי**a שולחן ערוך אורח חיים סימן תעו**

סעיף א: מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים, אוכלים. מקום שנהגו שלא לאכול, אין אוכלין גזירה שמא יאמרו: בשר פסח הוא. ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בלילה זה, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ; ואם היה מחותך או שחסר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר, הרי זה מותר במקום שנהגו. הגה: ולא יאכל ולא ישתה הרבה יותר מדי, שלא יאכל האפיקומן על אכילה גסה או ישתכר וישן מיד (מהרי"ל).

סעיף ב: אפילו בשר עגל ועוף, כל דבר שטעון שחיטה, אסור לאכול צלי במקום שנהגו שלא לאכול צלי. הגה: נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים, זכר לאבלות, ונראה לי הטעם משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח. ויש נוהגין שלא לאכול שום טבול בלילה, רק ב' טבולים שעושים בסדר (מהרי"ל).

b מגן אברהם סימן תעו ס"ק א

לאכול צלי - ובאלו ארצות אין נוהגין לאכול צלי (לבוש) ונ"ל צלאו ואח"כ בישלו מותר אבל בבשלו ואח"כ עשאו צלי קדר יש לאסור מפני מראית עין דהא מחמירין אפי' בבשר עוף ומיהו לצורך חולה קצת יש להקל בזה כנ"ל עיין בגמרא:

11. אסור הכנה מבעוד יום מיו"ט ראשון לשני

a שולחן ערוך אורח חיים סימן תקיג סעיף א

ביצה שנולדה ביו"ט אסור ליגע בה, (הגה: דהיינו לטלטלה), (מרדכי ריש ביצה ופ' כל הכלים), וכל שכן שלא לאכלה; ואם נתערבה, אפילו באלף, כולן אסורות.

b משנה ברורה סימן תקיג ס"ק א

ביצה שנולדה ביו"ט וכו' - אפילו מתרנגולת העומדת לאכילה דליכא בה מוקצה דאי בעי שחיט לה מ"מ הביצה אסורה באכילה דביו"ט שחל להיות באחד בשבת אסורה מדאורייתא דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה במעיה ואין שבת מכין ליו"ט וגזרינן יו"ט דעלמא משום יו"ט אחר השבת וכיון דאסורה באכילה ממילא אסורה בטלטול ועיין בריש סימן תקט"ו מה שכתבנו שם בזה:

c שולחן ערוך אורח חיים סימן רצט סעיף י

אסור לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל, ואם הבדיל בתפלה מותר אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפלה אומר: המבדיל (בין הקודש ובין החול). בלא ברכה, ועושה מלאכה. הגה: וכן נשים שאינן מבדילין בתפלה יש ללמדן שיאמרו המבדיל בין קודש לחול קודם שיעשו מלאכה (כל בו). וי"א דכל זה במלאכה גמורה כגון כותב ואורג, אבל הדלקת הנר בעלמא או הוצאה מרשות לרשות א"צ לזה (ר"י נ"ב חי"ט), ומזה נתפשט המנהג להקל שמדליקים נרות מיד שאמרו הקהל ברכו, אבל העיקר כסברא ראשונה. וי"א לדלות מים בכל מו"ש, כי בארה של מרים סובב כל מו"ש כל הבארות ומי שפוגע בו וישתה ממנו יתרפא מכל תחלואיו (כל בו). ולא ראיתי למנהג זה. וע"ל סימן רס"ג מי שמוסיף מחול על הקודש אם מותר לומר לאחר שהבדיל לעשות לו מלאכה.